

Adam Marcysiak

Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa, Akademia Podlaska

Agata Marcysiak

Zakład Agrobiznesu, Akademia Podlaska

Zakres oddziaływania płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania na wyniki ekonomiczne gospodarstw

Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej sprawiło, iż w odniesieniu do rolnictwa polskiego pojawił się nowy strumień finansowania. Wynika on z realizacji Wspólnej Polityki Rolnej w ramach UE. Są to środki przekazywane w ramach dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych [Gruda 2007, s. 35].

Wypłatę należności z tytułu płatności bezpośrednich do gruntów rolnych ARiMR rozpoczęła 18 października 2004. Do grudnia 2007 wypłacono ogółem kwotę ponad 23 mld zł [Informacja z realizacji... 2008, s. 8–11].

Istotne wsparcie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich następuje ze strony Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich. W ramach PROW na lata 2004–2006 realizowano 8 działań na kwotę 3,6 mld euro, z czego wkład Wspólnoty wynosił 2,9 mld euro. Największy zakres środków w ramach PROW przekazywano na wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Stanowiły one 35,0% ogółu płatności. W sumie w ramach kampanii 2004–2006 na realizację płatności ONW przeznaczono kwotę 3,7 mld zł [Informacja z realizacji... 2008, s. 8–11].

Wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania ma na celu udzielenie pomocy finansowej gospodarstwom rolnym położonym na terenach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na warunki naturalne [Hunek 2005, s. 53–55]. Dopłaty wyrównawcze przyznawane dla gospodarstw z tytułu ONW mają przeciwdziałać wyludnianiu się obszarów wiejskich i zatracaniu ich rolniczego charakteru.

W ramach obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania wyróżniono tereny górskie, gdzie produkcja rolnicza jest utrudniona przez ukształtowanie terenu. Do ONW zaliczono też tereny nizinne, gdzie występują ograniczenia produktywności rolnictwa związane z niską jakością gruntów, nieko-

rzystnymi warunkami klimatycznymi i wodnymi, niesprzyjającą rzeźbą terenu, niskim wskaźnikiem zaludnienia i znacznym udziałem ludności związanej z rolnictwem.

Obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania stanowią ponad 53% ogółu powierzchni użytków rolnych [Kutkowska 2006, s. 185]. System płatności z tytułu ONW został powiązany z systemem dopłat obszarowych. W 2006 roku w Polsce złożono 717,6 tys. wniosków o dopłaty z tytułu ONW na łączną powierzchnię 7,192 mln ha.

Metodyczne aspekty opracowania

Celem niniejszego opracowania jest próba ukazania zakresu oddziaływania płatności wypłacanych dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania na wyniki ekonomiczne gospodarstw.

Materiałem badawczym są dane dotyczące wyników produkcyjno-ekonomicznych osiągniętych w 45 gospodarstwach zlokalizowanych w trzech powiatach województwa mazowieckiego: węgrowskim, sokołowskim i siedleckim. Analizą objęto rok 2006.

Podstawową kategorią ekonomiczną przyjętą dla potrzeb procesu badawczego był dochód z gospodarstwa rolniczego. Obliczeń tej kategorii dochodu dokonano metodą stosowaną w europejskim systemie rachunkowości rolnej FADN (Farm Accountancy Data Network).

W analizie zostały uwzględnione dwa parametry, a mianowicie:

- udział ogólnej kwoty płatności wynikających z tytułu dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych w dochodzie z gospodarstwa rolniczego,
- udział płatności z tytułu ONW w dochodzie z gospodarstwa rolniczego.

Gospodarstwa rolnicze będące przedmiotem badań zostały pogrupowane według kryterium obszarowego. W analizie wyodrębniono 3 grupy obszarowe gospodarstw (wg powierzchni użytków rolnych): do 10 ha, 10–20 ha oraz 20 ha i powyżej.

Zakres zróżnicowania poziomu dochodu z gospodarstwa rolniczego

Średni obszar badanego gospodarstwa w 2006 roku wynosił 16,5 ha UR. Analizowane gospodarstwa reprezentowały zróżnicowany profil produkcji. Dominującym kierunkiem produkcji był chów krów mlecznych (37,8% ogółu

gospodarstw). Wśród badanych gospodarstw 12 łączyło chów krów mlecznych z chowem trzody chlewnej (26,7% gospodarstw). Pozostałe gospodarstwa specjalizowały się w produkcji zbóż (20,0%) lub podstawą ich produkcji towarowej był chów trzody chlewnej (15,5%).

Jednym z istotnych mierników wielkości ekonomicznej gospodarstwa jest jego obszar. Powierzchnia użytków rolnych wpływa na kształtowanie podstawowych relacji produkcyjno-ekonomicznych, co w efekcie znajduje odzwierciedlenie w uzyskanych dochodach [Zegar 2004, s. 191–193].

Dla ukazania związku pomiędzy obszarem gospodarstwa a dochodem z działalności rolniczej badane gospodarstwa podzielono na trzy grupy. Grupę pierwszą stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 10 ha UR. Udział ich w ogólnej liczbie analizowanych gospodarstw wynosił 26,7%. Drugą grupę tworzyły gospodarstwa z przedziału 10–20 ha UR (42,2%). Do trzeciej grupy należały gospodarstwa obszarowo największe, o powierzchni 20 ha i powyżej (31,1% ogółu gospodarstw).

Dokonany podział na grupy obszarowe pozwolił ukazać zróżnicowanie sytuacji dochodowej w badanych gospodarstwach.

Poziom dochodu z gospodarstwa rolniczego średnio na jedno badane gospodarstwo w 2006 roku wynosił 36 227 zł (tab. 1). W odniesieniu do badanych gospodarstw obserwowane było zjawisko, iż wraz ze wzrostem wielkości obszarowej gospodarstwa wzrastał dochód z gospodarstwa rolniczego. Dotyczyło to tej kategorii dochodu zarówno w przeliczeniu na 1 gospodarstwo, jak i 1 ha oraz 1 pełnozatrudnionego.

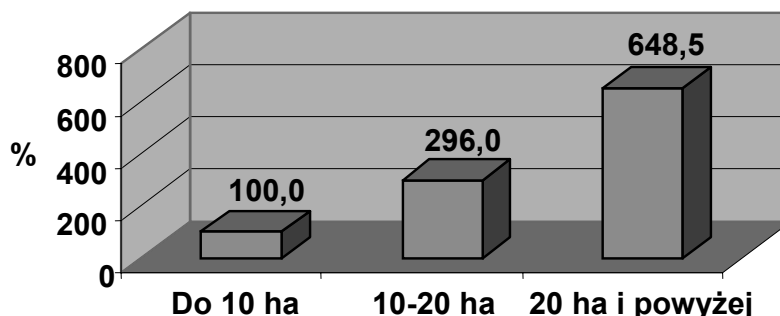
Tabela 1

Poziom dochodu z gospodarstwa rolniczego według grup obszarowych w 2006 roku [w zł]

Dochód z gospodarstwa rolniczego	Ogółem	Do 10 ha	10–20 ha	20 ha i powyżej
Na 1 gospodarstwo	36 227	12 119	35 874	78 594
Na 1 ha UR	2 196	1 554	2 345	2 487
Na 1 pełnozatrudnionego	16 392	6 152	15 734	30 943

Źródło: Obliczenia własne.

W gospodarstwach o powierzchni 10–20 ha UR poziom dochodu w przeliczeniu na 1 gospodarstwo był prawie 3 razy większy niż w gospodarstwach najmniejszych (do 10 ha). Jeszcze większy zakres zróżnicowania dotyczył gospodarstw o powierzchni 20 ha i powyżej (rys. 1). W tym przypadku poziom dochodu z gospodarstwa rolniczego o prawie 6,5 raza przewyższał dochód w gospodarstwach o powierzchni do 10 ha.

Rysunek 1

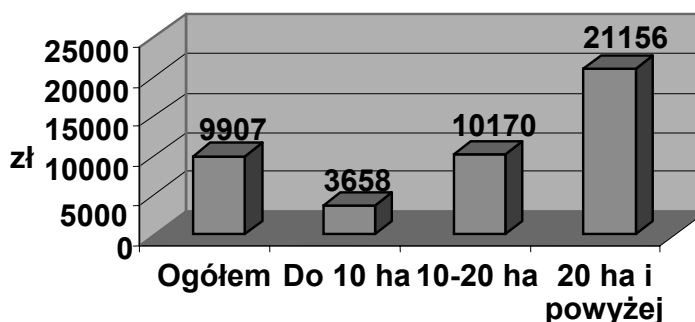
Zakres zróżnicowania dochodu z gospodarstwa rolniczego w badanych gospodarstwach według grup obszarowych w 2006 roku [w %, gospodarstwa do 10 ha = 100%]

Źródło: Obliczenia własne.

Wpływ pomocy ze środków UE na wyniki ekonomiczne gospodarstw

Od momentu przystąpienia Polski do UE istotny wpływ na sytuację ekonomiczną gospodarstw wywierają środki pochodzące z dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych. W odniesieniu do badanych gospodarstw oprócz dopłat bezpośrednich były to płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania, dotyczyły wsparcia przedsięwzięć rolnośrodowiskowych oraz dostosowania gospodarstw rolnych do standardów UE. W sumie wartość środków pochodzących z UE w 2006 roku w przeliczeniu na jedno badane gospodarstwo wyniosła 9907 zł (rys. 2).

Wraz ze zwiększaniem obszaru badanego gospodarstwa wzrastała wielkość środków pochodzących z dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych UE. W gospodarstwach największych, o obszarze 20 ha i powyżej, średnia wielkość

Rysunek 2

Wartość środków z UE na 1 badane gospodarstwo w zł w 2006 roku

Źródło: Obliczenia własne.

pomocy pozyskanej ze środków UE wyniosła 21 156 zł. Kwota ta była 5,8 razy wyższa niż w gospodarstwach obszarowo najmniejszych (do 10 ha). Wynikało to z faktu, iż ta grupa gospodarstw w największym stopniu korzystała z płatności na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE.

Udział środków pozyskanych z UE w dochodzie z gospodarstwa rolniczego był zróżnicowany. Największą część dochodu środki te stanowiły w gospodarstwach najmniejszych obszarowo o powierzchni 10 ha (30,2%). W miarę wzrostu powierzchni gospodarstwa oddziaływanie tych środków na dochód malało. Ich udział w dochodzie z gospodarstwa rolniczego w grupie gospodarstw największych wynosił 26,9%.

Oddziaływanie płatności z tytułu ONW na dochody z gospodarstwa rolniczego

Wśród środków pozyskiwanych z budżetu UE istotne miejsce w przychodach finansowych badanych gospodarstw zajmują płatności z tytułu ONW. Z tej formy wsparcia skorzystało 73,3% badanych gospodarstw. Na jedno analizowane gospodarstwo wielkość płatności z tytułu ONW w 2006 roku wyniosła średnio 1337 zł (tab. 2).

Zgodnie z oczekiwaniami najwyższa wielkość płatności z tytułu ONW przy-

Tabela 2

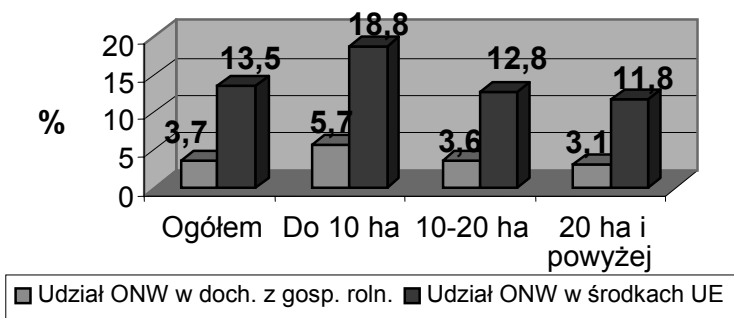
Płatności z tytułu ONW w badanych gospodarstwach według grup obszarowych w 2006 roku [w zł]

Płatności z tytułu ONW	Ogółem	Do 10 ha	10–20 ha	20 ha i powyżej
Na 1 gospodarstwo	1337	686	1301	2496
Na 1 ha UR	81	88	85	79

Źródło: Obliczenia własne.

padała na gospodarstwa należące do grupy obszarowej 20 ha i powyżej (2496 zł). W grupie gospodarstw o powierzchni do 10 ha średnia wielkość tej formy wsparcia wyniosła 686 zł.

Udział płatności z tytułu ONW w dochodzie z gospodarstwa rolniczego wynosił średnio w badanych gospodarstwach 3,7% (rys. 3). Największy zakres oddziaływania ta forma wsparcia posiadała w gospodarstwach należących do grupy najmniejszych obszarowo (do 10 ha UR). Udział jej w dochodzie z gospodarstwa rolniczego stanowił 5,7%. Dla porównania w gospodarstwach o obszarze 20 ha i powyżej odpowiednia relacja wynosiła 3,1%.

Rysunek 3

Udział płatności z tytułu ONW w dochodzie z gospodarstwa rolniczego i w ogólnej wartości środków z UE w badanych gospodarstwach w 2006 roku [w %]

Źródło: Obliczenia własne.

Wnioski

Reasumując dotychczasowe rozważania, można sformułować następujące wnioski:

1. Po przystąpieniu Polski do UE w odniesieniu do rolnictwa pojawił się nowy instrument finansowania. Są to środki przekazywane w ramach dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych.
2. Zmiany we WPR ukierunkowane są na poprawę warunków ochrony środowiska naturalnego i społecznego na obszarach wiejskich. Jedną z form takiego oddziaływania są płatności przeznaczone dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Mają one na celu przeciwdziałanie wyludnianiu się obszarów wiejskich i zatracaniu ich rolniczego charakteru,
3. W 2006 roku w Polsce złożono 717,6 tys. wniosków o dopłaty z tytułu ONW na łączną powierzchnię 7,192 mln ha. Kwota zrealizowanych płatności wyniosła łącznie 1,294 mld zł. Stanowiło to znaczące oddziaływanie na wyniki ekonomiczne gospodarstw.
4. W odniesieniu do badanych gospodarstw w 2006 roku średnia wielkość płatności z tytułu ONW w przeliczeniu na jedno gospodarstwo wynosiła 1337 zł. Największy udział tej płatności w dochodzie z gospodarstwa rolniczego występował w gospodarstwach najmniejszych obszarowo.

Literatura

- GRUDA M.: Instrumenty polityki rolnej oraz ich skuteczność. [w:] *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2006 roku*. Red. A. Woś, IERiGŻ, Warszawa 2007, s. 35.
- HUNEK T.: Redefinicja funkcji rolnictwa polskiego w warunkach gospodarki rynkowej oraz akcesji do UE. [w:] *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*. (red. A. Rosner). IRWiR PAN, Warszawa 2005, s. 53–55.
- Informacja z realizacji zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2006 roku*. Departament Analiz Działalności i Rozwoju ARiMR, Warszawa 2008, s. 8–11.
- KUTKOWSKA B.: Ocena skuteczności wspierania gospodarstw rolniczych położonych na terenach o niekorzystnych warunkach (ONW) na Dolnym Śląsku. [w:] *Regionalne zróżnicowanie produkcji rolniczej w Polsce*. IUNG, Puławy 2006, s. 185.
- ZEGAR J.S.: Dochody w strategii rozwoju rolnictwa. IERiGŻ, Warszawa 2004, s. 191–193.

THE RANGE OF INFLUENCE PAYMENTS FOR THE AREAS WITH DISADVANTAGEOUS MANAGEMENT CONDITIONS ON ECONOMIC RESULT OF FARM

Abstract

The equalization payments assigning for the areas with disadvantageous management conditions are supposed to counteract rural areas depopulation and vanishing their rural character. The average amount of that payment in the investigated farms is 1337 zł. The biggest share of ONW (Disadvantageous Management Conditions) payments in farm income was noticed in the smallest farms.